



SLOVENSKA NARODNA IDENTITETA

Ljubljana, 30. junij 2023

Fakulteta za pravo in poslovne vede, Katoliški inštitut, Krekov trg 1

Slovenski jezik kot temelj slovenske identitete

Udeleženci okrogle mize »Slovenski jezik kot temelj slovenske identitete« so bili predstavniki različnih poklicnih formacij, različnih geografskih okolij in tudi različnih generacij. V medsebojni razpravi, a tudi z nekaj pobudami, podanimi v javnosti pred strokovnim posvetom, smo tematiko razširili ali poglobili še z obravnavo jezika v zgodovinski in aktualni vzročni povezavi z literaturo/umetnostjo, kulturo oz. kulturno tradicijo, narodom, nacijo, njuno (edino!) državo ter narodnimi in državnimi simboli. Ne le na obrobni, narodnostno mešanih območjih in pri drugih jezikovnih stikih je narodna pripadnost/identiteta lahko tudi delna, pluralna oz. fluidna.

Za narodni obstoj, razvoj in uresničevanje »slovenskega poslanstva« je izjemno pomembna vključevalna naravnost, ki omogoča deasimilacijske in akulturacijske procese ter zmanjšuje posledice negativnih demografskih pojavov, kot so izseljevanje, preseganje umrljivosti prebivalstva nad rodnostjo ipd. Vključevalna naravnost obsega nenazadnje odnos med samimi Slovenci, za kar bi si morali sistematično prizadevati, tako na državni ravni, lokalni skupnosti in nivoju posameznika. Na okroglih mizah smo se soočili z izzivi in priložnostmi, ki jih slovenskemu jeziku in identiteti ponujajo sodobni digitalni viri, vključno z umetno inteligenco.

Panelisti so prikazali kako Slovenci doma in po svetu na najrazličnejše uveljavljene ali inovativne načine prenašajo, ohranjajo in razvijajo slovenski jezik, vključno z njegovimi zvrstnimi ter narečnimi različicami. S številnimi primeri je bil poudarjen pomen medgeneracijskega prenosa slovenskega jezika v družini, javni in zasebni predšolski ter šolski vzgoji na vseh stopnjah, znotraj društvenih dejavnosti, v znanstvenih raziskavah itd.

Slovenska narodna identiteta v pedagoškem procesu

Šola je pomemben dejavnik pri oblikovanju narodne identitete. Pouk omogoča učenje o zgodovini, kulturi, literaturi in jeziku svojega naroda. Učitelji imajo vlogo pri prenašanju teh znanj in spodbujanju pripadnosti narodni skupnosti. Poleg tega šolsko okolje omogoča interakcijo med učenci, ki prihajajo z različnih okolij, kar prispeva k medkulturnemu razumevanju in oblikovanju spoštovanja do različnih identitet.

Kakšno vlogo ima izobraževanje pri oblikovanju in krepitvi slovenske narodne identitete, so nam povedali: Igor Giacomini z Deželnega šolskega urada za Furlanijo-Julijsko krajino v Italiji, Marija Perne z Višje šola iz Št. Petra v Avstriji, Barbara Riman z Inštituta za narodnostna vprašanja z Reke na Hrvaškem in p. dr. Silvo Šinkovec iz Društva katoliških pedagogov Slovenije.

V Italiji imajo slovenske izobraževalne ustanove od vrtca do višjih šol, kar je na ravni srednje šole v Sloveniji. Nekaj razlik je med tržaško, goriško in videmsko pokrajino. Zanimivo je, da teh šol ne obiskujejo dijaki iz Slovenije, zelo malo je tudi pretoka v Slovenijo. Slovensko negovoreči, ki zahajajo v slovenske šole, pa so se asimilirali. Do so preživeli do današnjih dni, gre zasluga jezikovnemu separatizmu. Zaradi demografskega

upada pa je vpisanih vse manj otrok in postavlja se vprašanje, kako bo z zaposlitvijo profesorjev. Mrežo slovenski šol v Italiji bodo morali racionalizirati, kajti ne želijo si šol s slovenskim učnim jezikom.

Na Koroškem je možnost dvojezičnega šolanja, torej v slovenskem in nemškem jeziku od vrtca do univerze, a veselje do slovenščine lahko posreduje le nekdo, ki ima to v srcu. Če učitelj prihaja iz narodnozavedne družine, kjer se slovenščina živi in mu ta predstavlja vrednoto, bo to tudi posredoval naprej. Učiteljev, tudi dvojezičnih na vseh področjih primanjkuje, prav tako nadzornikov, ker tudi znanje jezika nazaduje. H krepitvi slovenske identitete na avstrijskem Koroškem pa veliko prispevajo dijaki, ki prihajajo v višje šole v Celovec in Št. Peter. Velik pomen imajo tudi občolske dejavnosti, ki se odvijajo v župnijah, društvih, klubih...

Tretji model šolanja poznajo rojaki na Hrvaškem, kjer se slovenski jezik učijo v sedmih osnovnih in štirih srednjih hrvaških šolah. Nimajo vertikalne vrtece, osnovna šola, srednja šola. Jedro slovenstva so zato kulturna društva. Učiteljice in učitelji niso vsi pedagoško usposobljeni, so pa dobro podkovani v narodni identiteti, a potrebujejo pomoč Republike Slovenije tudi tako, da učencem omogoča obisk Slovenije. H krepitvi slovenske identitete med mladimi veliko prispeva tudi priljubljenost različnih slovenskih glasbenih skupin.

Kako pomemben je jezik za oblikovanje narodne identitete, bodo pri Društvu katoliških pedagogov skušali osvetliti na peti mednarodno konferenco Vzgoja za ljubezen do domovine in države. Do zdaj so gostili že veliko učiteljev, ki so predstavili primere dobrih praks. V društvu opozarjajo na to, da je "brez besed ni misli" - globalizacija v svet sporazumevanja mladih prinesla več angleških besed. Z digitalnimi mediji mladi osvajajo vse manj slovenskih besed. Manjši besedni zaklad pa bo v prihodnosti okrnil identiteto.

Vpliv medijskega in kulturnega ustvarjanja na oblikovanje narodne identitete

Mediji imajo v današnjem svetu izjemno moč zato je pomembno, da obstajajo mediji, ki svojo vsebino posredujejo v slovenskem jeziku. Predvsem v ZDA postajajo nekoč slovenski časopisi dvojezični ali celo zgolj angleški. Zato je še toliko večjega pomena, da Slovenija še več pozornosti in skrbi nameni slovenskim medijem, da obstanejo - manjšinska skupnost namreč ohranja višjo samozavest, če lahko o Sloveniji in dogodkih bere v lokalnem mediju v svojem jeziku.

Z obdobjem digitalizacije se je izboljšala dostopnost slovenskih medijev za rojake, ki živijo izven Slovenije. Medijske vsebine v slovenščini so sedaj preko spleta dostopne praktično kjerkoli po svetu. Nacionalna radio-televizija ima izjemno poslanstvo pri ohranjanju slovenskega jezika in prenosu le tega na naslednjo generacijo. Avstrijska ORF je odigrala tudi zelo državotvorno vlogo v procesu političnega pomirjanja in izgradnje narodne identitete v po vojni zelo razdeljeni Avstriji.

Slovenija mora najprej izgraditi pozitiven odnos do slovenske osamosvojitve in državnosti – to bi moralo biti izjemno praznovanje nastanka naše slovenske države. Potrebno bi se bilo tudi otresti stereotipov in mitov, ki so nam jih pripisoval večinoma tuji narodi, saj nas tovrstno predalčkanje ovira. V ospredje kulturnega ustvarjanja bi morali postaviti slovenske junake, ki nosijo pozitivno sporočilo.

Sklepi in pobude s strokovnega posveta:

- Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o javni rabi slovenščine (<https://rb.gy/zgrgv>) še vedno premalo odločno in dosledno zagotavlja uresničevanje ustavnega varstva slovenskega jezika, posebej na področju digitalizacije, v elektronskih komunikacijskih in kontrolnih napravah. Slovenska konferenca SSK v času javne razprave do oblikuje kritično stališče do omenjenega predloga.
- Državni organi RS - vključno z diplomatsko-konzularnimi predstavništvi - naj pospešeno odpravijo programske, kadrovske in finančne zagate pooblaščenih organov, javnih institucij in civilno-družbenih

organizacij, ki doma, v zamejstvu in po svetu z različnih vidikov neposredno ali posredno skrbijo za slovenski jezik ter za njegovo predstavnost v javnosti.

- Po ukinitvi statističnega ugotavljanja jezikovne in narodne pripadnosti državljanov ter ostalih prebivalcev Republike Slovenije naj Vlada RS čim prej spet vzpostavi sistem sodobnih znanstvenih raziskav, ki bodo poskrbela za stalen in kontinuiran pregled stanja in s tem tudi smeri razvoja jezikovno-narodnostne sestave samostojne države RS.
- Dobra tri desetletja po sprejemu Ustave RS velja v predloge njenega spreminjanja »s tresočim prstom« vključiti tudi vprašanja narodne in državne zastave, državnega grba in delov Prešernove »Zdravice« (!), ki jih zakon povzdiguje na himnično raven.
- Brez vzgoje narodne zavesti bo Slovenija potonila v morju multikulturnih mešanic, ki pritiskajo na vse evropske države – je pa Slovenija v tem primeru na slabšem zaradi svoje majhnosti in relativno nizkega števila slovenskega prebivalstva.
- SK SSK poziva Vlado RS, da prične s sistematično vzgojo narodne zavesti že pri otrocih. V Sloveniji je potrebno čim prej odpreti javno razpravo o vzgoji narode zavesti v predšolskem in osnovno šolskem obdobju. Pri tem je smiselno tudi razmisliti o odpravi t.i. »vsiljenih stereotipov«, ki so nam jih pripisali drugi narodi, mi pa smo jih deloma ali (nekatero) v celoti ponotranjili (narod hlapcev, slabi vojaki, ponižni). Tovrstno predalčkanje omejuje in zmanjšuje možnosti slovenskih predstavnikov v mednarodnih odnosih in krni pogajalsko pozicijo RS. Ob tem predlagamo, da se ponovno razmisli o Muzeju slovenske osamosvojitve kot samostojnem muzeju, ki bo pomenil prekinitev z dotedanjo zgodovino – Slovenija je takrat postala država, samostojna in enakopravna članica mednarodne skupnosti.
- Slovenija mora večjo pozornost nameniti slovenskim medijem v tujini in jih podpirati, da obstanejo, saj skupnost ohranja višjo samozavest, če lahko o Sloveniji in dogodkih bere v lokalnem mediju v svojem jeziku.
- Za ohranjanje slovenske identitete je v prvi vrsti nujna pravilna raba slovenskega jezika - izjemno pomembno vlogo pri tem imata nacionalni radio in televizija. Predlagamo, da postane slovenski jezik standard v vseh programih, z izjemo tistih, ki so namenjeni manjšinskim skupnostim. Vsaj deloma bi morali ta standard zahtevati tudi od vseh ostalih medijev, ki za svoje delovanje prejemajo finančno podporo države RS. Podoben nivo slovenščine je potrebno vzdrževati nivo tudi v novih digitalnih medijih, ki za mnoge postajajo primarni vir informacij. Prav za slednje je značilno, da se tam pogosto v jezik vmešavajo angleški izrazi ali termini.